

807

L'abella

(ALDC, VI, 1517. L'abella)

Abella (s. XIV) és el nom pràcticament pancatalà de l'insecte himenòpter que viu en eixams i produeix mel i cera (*Apis mellifera*) i que deriva del llat. APĪCŪLA, dim. de APIS. El mot coneix força var. formals: *bella* 12, 15, 16, 19, 33, 66, 85, 117, 143, 173, 179, 182, 184, per afèresi; *abeia* 21, 35-37, 39, 42-47, 50, 51, 55, 56, 62, amb iodització del grup c'L, i *beia*, per afèresi vocàlica; *abea* 71, 72, amb pèrdua de la iod, i *bea*, per afèresi vocàlica; *abetlla* 40, 41, 57, 103, 109, 110, 112, 116, 127, amb geminació de la palatal, i *betlla* 48, 53, 58, per afèresi vocàlica; *abella* 187, per incorporació del prefix *al-*; *abelleta* 100, 108, amb dim., que s'oposa a *avispat* 'vespa' 108 i a *vespa cap[θ]al* 100, que "piquen molt", *abelleta de la mel* 125, per oposar-la a *avespa carnissera* 125, i *abella de mel* 5, 154 a *abella* 'vespa' 5 o a *vespa* o *abella terrera* 'vespa' 154.

El fet de picar els dos insectes ha provocat alguna interferència en els noms –*vespa* també aplicat a la *abella*–, amb la necessitat de desambiguar-los. En alguns casos, doncs, *vespa* ha substituït *abella* i aleshores els parlants

han manifestat la necessitat de distingir *vespa* 'abella' de *vespa* o *avispa* 'vespa'. Així, *avespa* 'abella' es distingeix de *avespa borda* 164 i de *avespa terrera* 165, que designen la 'vespa'; *avespa de mel* 161 de *avespa teulaïna* (que freqüenta la teulada); *avispa* 162 de *avispa terrera*; *avispa melera* 162 o *melera* 164 de *avispa terrera* i de *avespa borda*, respectivament. Recordem que *avespa* deriva del llat. VĒSPA, amb pròtesi de *a-*, potser per atracció de *abella*; que *avispa* és pres del cast.; que *teulaïna* es refereix a freqüentar les teulades; *terrera*, a fer el niu en un forat en terra, i *borda*, a no fer mel (veg. mapa 806).

Per als noms romànics de l'abella', veg. Médélice, Jeanine Éliisa (2001).

Territorialment, el nom general és *abella*, amb tractament ioditzant i/o aferètic en part del cat. central i bal. (*bella*; *abeia*, *beia*); només un boldró de *avespa/avispa* del val. interromp aquella unitat.

Abella és l'únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

Petit Atlas Lingüístic del Domini Català © PALLDC